

Pánczél Petra Csőelemek a korongról *Alkotói és befogadói utak*

Németh János kiállításán

Különösebb apropója nem volt, se születésnap, se más kerek évforduló. Hacsak nem maga az ÚT – így nagybetűvel – adta az ötletet a kiállításhoz. Az útkeresés időszaka, a mérföldkövek, a megérkezés, na meg a leágazások. Vagyis az életpálya legfontosabb momentumai, egy-két meglepetéssel fűszerezve.

Utam címmel nyílt októberben kiállítása a Keresztury VMK Gönczi Galériájában Németh János Munkácsy- és Kossuth-díjas keramikusművésznek. A tárlat a kezdeti időktől egészen napjainkig kalauzolta el a látogatót az alkotó sajátos világába. Ráadásul nemcsak hagyományos korsói, domborművei, kerámiaszobrai kerültek a kiállítóterbe, hanem nagyobb méretű (köztéri, vagy közintézményeket díszítő) műveinek tervei, tanulmányrajzai, grafikái is. Ezenkívül néhány korabeli fotó, és személyes dokumentum, melyek segítségével nemcsak alkotásai által, hanem életének néhány tényleges (és megörökített) pillanatán keresztül is részesei lehettünk annak a bizonyos útnak.

Németh Jánosról beszélni egy-egy kiállítás vagy újabb mű kapcsán könnyű is, meg nehéz is. Könnyű, hiszen Zalaegerszeg egyik legismertebb, legkedveltebb szobrászáról van szó, aki az 1950-es évek óta aktív, a '60-as évek eleje óta pedig folyamatosan részt vesz mind Zalaegerszeg és Zala megye, mind pedig az ország művészeti életében.

Enteriőr Németh János kiállításáról

NÉMETH JÁNOS: Vénusz tengeri csikón

Sőt, alkotásaival sokszor eljutott külföldre is, ahol rangos díjakat nyert. A kiállítást megnyitó dr. Kostyál László művészettörténész fel is idézett egy-két emléket közös utazásaikról; félretéve kissé a tudományos értekezést, személyesebb, humorosabb síkra terelve ezzel a nyitányt.

„Németh Jancsit” (úgy is mint művészt, és úgy is mint embert) szeretjük, tiszteljük, értjük (érteni véljük). Szobrainak világa ismerős, befogadható. A keramikus munkásságát sokan elemezték és értékelték az elmúlt évtizedekben, számtalan publikáció, újságcikk, riport és kötet látott napvilágot. (Legutóbb az idei Magyar Kultúra Napjára jelent meg egy album, mely kispasztikáit mutatja be „Megformálta a Föld porából” címmel). Ezeket fellapozva, vagy az interneten keresgélve még a laikusok is gyorsan összeállíthatnának egy prezentációt,

hiszen a kulcsszavak hosszú ideje adottak. Ami persze nem baj.

A fentiek miatt viszont nagyon nehéz is beszélni Németh Jánosról, mert könnyen az ismétlések csapdájába eshetünk. Göcseji fazekas hagyományok, magyar tradíciók, zalai agyag – ebből a gondolatkörből indul ki szinte minden. Ez persze nem meglepő, hiszen ő maga is mindig innen indítja saját történetét. Vagyis az út kezdete az, hogy agyagos családból származik, nagyapja kályhásmeister volt, akinek a műhelye igazi közösségi térként funkcionált. (Jóval a művész születése előtt még Malonyai Dezső néprajzkutató is megfordult itt, hogy tanulmányozza a hagyományos cserépkályha-készítés fortélyait.) Ilyen nyüzsgő közegben nőtt fel a kis Németh János, aki a kemence körül rengeteg történetet hallott, sokféle felnőttel találkozott. Közben figyelte a munkafolyamatokat,

NÉMETH JÁNOS: Pihenő nő

nem csoda, ha már kisgyerekként agyagból készített játékot magának. Ezek az élmények egész életére, pályaválasztására hatással voltak/vannak. Még akkor is, ha azóta saját útját járja, saját világot teremtve magának. Kicsit népmeseinek is nevezhetnénk mindezt; a kemencével „játszani” amúgy is boszorkányság. Talán nem véletlen, hogy a mesevilág egyből eszébe jut a látogatónak művei láttán.

Az Utam című kiállítás kapcsán fontos beszélni a befogadói (élet)utakról is. Bár vannak szakmai fogódzók és támpontok (a Németh Jánosról szóló már említett elemzésekben), azért minden látogató a saját tapasztalataival, élményeivel, előzetes tudásával kapcsolódik a művekhez. Ki így, ki úgy. A szabad képzettársítások révén szorosabb kötelék alakulhat ki az alkotó és a néző útjai között. Ez persze a művészet egészéről is elmondható. A képzőművészetnél maradván: az elmúlt években talán pont emiatt váltak népszerűvé a szubjektív, vagy rendhagyó tárlatvezetések, melyek nem a szigorú művészettörténeti, esztétikai nézőpontból közelítenek az egyes művek, alkotói pályák felé. Jelen esetben ilyen „vezetés” nem volt, de az ember saját asszociációi nagyon is működ-

tek a kiállítóterbe lépve. E sorok írója például évek óta nem tud elszakadni attól, hogy Németh János 1959-ben készült Kakas című alkotásáról ne a Rolling Stones I am the little red rooster (Kis vörös kakas vagyok) című száma jusson eszébe. Abszurd? Részben igen. De ha jobban belegondolunk, akkor a tetőtől talpig vörös szobor gesztusrendszere – kirobbanó energiája, sőt agresszivitása – mutat némi rokonságot a dalban szereplő, erotikusan túlfűtött kakassal, akit már untat, hogy állandóan a saját tyúkjai között kukorékoljon. Ráadásul a szobrászművész alkotása annak idején legalább annyira forradalmi volt, mint a Stones néhány évvel későbbi megjelenése a könnyűzeneben. Németh János ugyanis ennél a kakasnál alkalmazta először azt a – ma már védjegyévé vált – technikát, hogy különálló csőelemekből építi fel a szobrot úgy, hogy az egyes darabokat a fazekas hagyományoknak megfelelően, korongon készíti el. Az már csak hab a tortán, hogy a vörös Kakas a Tanácsköztársaság 40. évfordulójára készült. A baromfi támadó mozdulata, kitátott csőre, vagyis a „kakaskodása” mai szemmel már a történelmi esemény kifigurázásának tűnik. (Az ötvenes évek végén valószínűleg erre még senki sem gondolt.)

Bár ez az alkotás nem szerepelt a mostani tárlaton, mégis érdemes megemlíteni, ha Németh János „útján járunk”, mert számára ez egyfajta origó, kiindulási pont. A kiállítóterben viszont több szobra is jelen volt ebből a kezdeti időszakból: a színes, mázas kerámiák korszakából. Például a mézeskalács-huszárra emlékeztető Hány János lovasszobra (ami a vizsgamunkája volt), illetve több túldíszített, már-már nippre emlékeztető szobrocska, melyekkel mesebeli alakokat, vagy korabeli mesterségeket idéz fel karikatúraszerűen, felnagyítva azok tulajdonságait. A Kakas ezenkívül azért is hangsúlyos mű, mert jól előrevetíti a művész későbbi – immár terrakotta – állatábrázolásait, melyek közül szintén láthattunk néhány emblemikus példányt a tárlaton. A szobrok az általunk kedvelt (vagy nem kedvelt) állatok személyiségét ragadják meg, de azért érződik, hogy emberi tulajdonságok, karakterek is rejlenek a vonásokban, mozdulatokban.

Hogy a zenei vonalnál (vagy inkább a dal-szövegek világánál) maradjunk: Németh János

NÉMETH JÁNOS: Lovak

reliefjein, korszóin látható motívumokat talán az Omega együttes egyik ismert refrénjével lehet a legjobban kifejezni. „Napot hoztam, csillagot”. Az 1960-as évek végétől a keresztény szimbolika mellett egyre intenzívebben jelentek meg művein a görög és római, valamint a pogány hitvilág motívumai, a mitológia jellegzetes alakjai. Az elmúlt bő négy évtized-

ben megformálta többek között Poszeidónt, Vénuszt, Faunt, Pánt, a kentaurokat, de busó jelmezes figurákat és a csodaszarvast is. A Nap, a Hold, a csillagok, valamint az életfa pedig állandó elemei művészetének. Mindezek egyetemessé teszik az általa használt jelképrendszert. Tény, hogy a megformálás (a figurák teltsége, bősége) a zalai dombság vonulatait és az ar-

chaikus formákat (női idoloikat, termékenység-szimbólumokat) idézi. Viszont akkor sem járunk messze a valóságtól, ha a nagyméretű, domborművekkel díszített korsóit, plasztikáit nézve a görög vázák, etruszk kerámiák és szobrok jutnak eszünkbe. Első olaszországi útja után ugyanis ezekből nyert inspirációt.

A kiállítást szemlélve izgalmas volt látni, hogy a kubosokból, forgástestekből felépített művek mennyire más hatást keltenek még vázlatként, papírra rajzolva. A grafikákon, diófafác rajzokon a jól ismert némethjánosi alakok, motívumok sokkal élesebbnek, geometrikusabbnak, „modernistábbnak” tűnnek, hiszen hiányzik belőlük a terrakotta melegség, valamint a formázásból eredő gömbölyűség. A vázlatok töredékesek; nem a végleges, befejezett művet ábrázolják, mert míg szoborrá alakulnak, sok minden változik. A „tervrajzok” látványa viszont felülírja a kész kompozícióról való ismereteinket. Jó volna többször bemutatni ezeket a munkákat, mert más síkra (szó szerint a síkba) terelik mindazt, amit a művész munkásságáról tudunk. Kicsit kibillenünk a megszokott szín- és formavilágból; amit eddig 3 dimenziósan ismertünk, azt most „kiterítve” látjuk. Akár könyvillusztrációknak is tekinthetnék őket. Kostyál László a kiállítást megnyitva utalt is rá, hogy Németh Jánosból valószínűleg kiváló és elismert grafikus is lehetett volna, de ő mégsem ezt az utat választotta.

Szándékosan maradt a végére a kérdés, hogy Németh János műveit nézve nem lenne-e természetesebb a népzene és nem a rockzene bizonyos irányzataira asszociálni (már ha lehetne egyáltalán irányítani az efféle képzettársításokat)? Mindez attól függ, honnan nézzük az alkotó népiességét, és hogy keramikusként vagy szobrászként tekintünk-e inkább rá. Ha csak munkásságának gyökerét, vagyis a fazekastradíciót hangsúlyozzuk (és valljuk be, sokszor esünk ebbe a hibába), akkor minden bizonnyal népzene-társítunk mellé. Csakhogy Németh János művészete pályájának felfutó időszakában, vagyis az 1970-80-as években először főleg egy városi, értelmiségi réteget érintett meg. Ezekben az években a neoavantgárd, majd posztmodern irányzatok mellett a népiesség is divattá vált, legyen szó belsőépítészetről, lakberendezésről, vagy öltözködés-

NÉMETH JÁNOS:
János Vitéz

ről. (A falvak lakói ugyanebben az időben már igyekeztek eltávolodni a hagyományos paraszti világ megkopott tárgyaitól.) Ennek az „urbánus népiességnek” ugyanakkor nagyon is része volt az újításra, újragondolásra való törekvés. Németh János kerámiaszobrai pedig illeszkedtek ehhez a kulturális trendhez. Ha ezt a vonalat emeljük ki – vagyis ha az újító, a hagyományokat újragondoló szobrászt látjuk benne – akkor nem meglepő, ha a korszak valamelyik rock slágere szól a háttérben. Ezek a kulturális, művészeti jelenségek ugyanis szépen megfértek egymás mellett, sőt hatottak is egymásra.

Németh János számos interjúban elmondta, hogy bár a régi fazekas tradíciókat követi, de máshogy formál: geometrikus alakzatok-

ból, elemről elemre építi fel, majd állítja össze kisebb és nagyobb műveit. A népművészetet nem lemásolja, hanem „csak” felidézi, elrejtve annak hangulatát a szobrokban. Alakjai ettől tűnnek mindig kicsit ösztönös, pajzán figuráknak, vagy bizonyos emberi tulajdonságokat felnagyító, kifigurázó mesebeli szereplőknek. Útja során ezzel a szemlélettel és az általa használt technikával mind a kerámiaművészet, mind pedig a szobrászművészet terén újat alkotott. Szimbólumrendszere szerteágazó, határokon átnyúló; nemcsak lokális, hanem az európai örökségből, a korabeli kultúrák hiedelmvilágából is merít. Jelentősége a kettő összességében és összetettségében rejlik.

Hogy van-e a némethjánosi útnak jövőbe mutató iránya? A kérdés azért is érdekes, mert néha megfogalmazódik az a kritika, hogy az alkotó (ahogy a róla szóló diskurzus is) magát ismétli. Az Utam című tárlaton látható volt egy plasztika, ami egyfajta megújulási kísérletnek tekinthető. A 2000-es évek elején készült Terrorista című szobor jóval stilizáltabb,

szögletesebb, mint társai. A gömbölyűség csak nyomokban lelhető fel rajta. Már-már absztrakt alkotásnak tekinthető. Néhány vonásában olyan, mintha valamelyik grafikáján látható, még vázlsruerű alakzat elevenedett volna meg. Szívesen látnánk ennek a kísérletnek a folytatását.

Ami a jövőt illeti: Németh János művei nemrégiben új értelmet nyertek. Az Ady Endre művészeti iskola diákjai egy projekt keretében újragondolták szobrait, melyek közül néhány egy színes kiadványban – immár gyerekrajzként – él tovább. Nem meglepő, hogy az állatszobrok, mitológiai alakok meseszereplőkké váltak egy iskolásoknak szóló történetben. Talán egy következő kiállításon érdemes lenne Németh János vázlatrajzait, illetve a kész művek inspirálta gyermekrajzokat egymás mellé tenni. Összekapcsolva ezzel több generáció útjait. Jelezve azt is, hogy mindig van valami-féle folytonosság.

NÉMETH JÁNOS: Halfogó

